

TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL

**1940. AASTA REVOLUTSIOONI
30. AASTAPÄEVALE PÜHENDATUD
TEADUSLIKU KONVERENSI ETTEKANNETE
T E E S I D**

Tartu 1970

XIV
4852
TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL

NSV Liidu ajaloo kateeder

1940. AASTA REVOLUTSIOONI
30. AASTAPÄEVALE PÜHENDATUD
TEADUSLIKU KONVERENTSI ETTEKANNETE

T E E S I D

(21. – 22.mail 1970)

Tartu 1970

RIIKLIK-MONOPOLISTLIK KAPITALISM KESTIS
1940.AASTA SOTSIALISTLIKU REVOLUTSIOONI
OBJEKTIIVSE KELDUSENA

O. K e r s e

ENSV TA Ajaloo Instituudi v.tsed. töötaja

1. Jube imperiaalsmeelse kapitalismi arenemist uurides rõhutas V.I. Lenin tõe ühiskonnestemist kapitalismi poolt. Selle eeldamavõrmaid ulatusid majanduslike protsesside kõrval kuni elanikkonna väimse palge ja tootjate iseloomu sügava muutumiseni. Tõõ ühiskonnastumins tuleb veelgi selgemini esile monopolistliku kapitalismi tingimustes. Kapitalismi ajaloolise missiooni viimeseks, kõige kõrgemaks astmeks on aga riiklik-monopolistlik kapitalism, mis on "... kõige täielikum materiaalne ettevalmistus sotsialismiks, on selle kõnnla, on selle ajaloo redeli aste aste, mille (astme) ja sotsialismlike nimeteteve astme vabel pole mingisuguseid vaheastmeid".²

Arvestedes V.I. Lenini hinnanguid on nõukogude ajaloo lapsed käsitlenud riiklik-monopolistliku kapitalismi tugev-

¹ V.I. Lenin, Teosed, 3.kd., lk.502-503.

² V.I. Lenin, Teosed, 25.kd., lk.334.

nemist Esimese maailmasõja aastail sotsialistliku revolutsiooni ühe objektiivse eeldusena 1917.aastal. Eesti NSV ajaloos tuleb aga eemal probleemil peatuda ka ühenduses 1940.aasta sotsialistliku revolutsiooniga.

2. Kapitalistlike riikides said pärast Esimest maailmasõda tooniandvateks nõudmisteks kaotada kõik sõja ajal rakendatud erakorralised sabinõud. Koos sellega pääses valitseva kapitali tegevavastanduse nõue, mis kodanliku majandusteaduse teoretikutelegi näis üsna loomulikuna. Samale seisukohale asus Eesti valitsev kodanluski. Kapitali piiramatute tegevavastanduse loosungi all läid kodanlikus Eestis hoogsalt lakkama iga liiki tehingud ja afäärid ning üldine korruptsioon.

3. 1929.aastal puhkenud erakordselt vapuatava majanduskriisi näol jõudis kapitalistlik maailm ummikusse, mis paratamatult nõudis seniste suundade revideerimist. Pasaagu kõikjal hakati kõnelema uue kurei vajadusest. Seda uut kursust hakati nägema riikliku võimu, initsiatiivi ja majandusliku ekkumise - s.t. riiklik-monopolistliku kapitali tugevdamiseks. Neie maedes, kus majanduslik laos ja korruptsioon olid kõige eügavamad, toimusid uue suuna otsingud tõsiste poliitiliste kriiside eestel. Nii toimus see ka Eestis. 1934.aasta 12.märtsi riigipöörde tulemusena asus "uut kursust" teotema kogenud kodanlik poliitikategelane K. Päta.

4. Objektiivselt vastas uus suund kapitalismi sisemise arengu nõudmistele ja huvidele. Sama suunda teostatati ühel

või teisel kujul ka teistes kapitalistlikes riikides.

Seoses valitsuse uue majanduspoliitilise suunaga kasvas riigiaparsadi huvi majandusliku arvestuse ja tootmisprobleemide uurimise vastu. Sellega seoses asutati 1934. aastal Konjunkturiinstituut, 1935. aastal Majandusnõukogu ja Rahvuslik Jõukomitee, 1936. aastal erivolitustega küttesinete korraldamise komitee, seejärgi Ratsionaliseerimise Komitee koos tööturu komisjoniga, Loodusvarade Instituut jne. Mida asjalikum oli nende komiteede töö, seda enam hakkas ilmnema kapitalistlike suhete pidurdav toime tootlike jõudude suunamisel ja arendamisel.

5. Eestis, kus rahvuslik kodanlus oli kapitslivsene, eeldas riiklik-monopolistlik kapitalism majandusellu sekuvste eri organite loomise kõrval ka riiklikku otsust osavõttu tootmissfäärist kuni uute riiklike ettevõtete asutamiseni. 1930-ndete aastate teisel poolel moodustasid riiklikud investeeringud peamise osa tööstuslikest investeeringust.

6. Riiklik-monopolistlik kapitalism tõi endaga kaasa mitmeid muudatusi nii klassijõudude vahekorrades kui ka klassides endis, mis kõnelevad sotsialistliku revolutsiooni objektivaete eelduste valmimise kasuks.

KODANLIKU EESTI JA HITLERLIKU SAKSAMAA

VAHELISED SUHTED 1939.-1940.A.

J. R a i d

NSV Liidu ajaloo kateeder

1. Poliitilise olukorra teravnemine Euroopas 1939.a. kevadel pärast Tšehhoslovakkia täielikku snastsmist hitlerliku Saksamaa poolt. NSVL võitlus kollektiivse julgeoleku süsteemi loomise eest. Saksa diplomaatia katsed isoleerida NSVL ning ära hoida Ida-Euroopa riikide, sealhulgas Eesti, Läti ja Leedu puutumetuse garsnteerimist NSVL, Inglismaa ja Prantsusmaa poolt. Saksa-Eesti ja Saksa-Läti mittekallaletungi paktide sõlmimine 7.juunil 1939.a. ja nende osa hitlerlaste poliitilises mängus. Saksamaa "baltikumi poliitika" uue suuna väljaskujunemine 1939.a. suvel. Ajutine loobumine Balti riikide otsese vallutamise plaanidest ja katsed poliitiliste sbinõudega aktiivselt kaasa tömmata Eestit, Lätit ja Leedut nõukogudevastasesse sõjaliselise koostöösse. Eesti fašistlik-kodanliku valitsuse igakülgne vastutulek nendele plaanidele.

2. Saksamaa "baltikumi poliitika" järjekordne muutmine pärast NSVL-Saksamaa mittekallaletungi lepingu sõlmimist 23.aug. 1939.a. ning NSVL-Eesti, NSVL-Läti ja NSVL-Leedu vastastikuse abistamise paktide sõlmimist 1939.a. sügisel. Balti sakalaste ümberasustamine. Saksamaa katsed uutel tingimustel säilitada mõju Balti riikide poliitikale. "Saksa

Ussldusvalitsus" kui keskus, mille ksudu hitlerlaste jätkasid kontrolli Eesti fašistlik-kodanliku valitsuse tegevuse üle. Eesti-Saksa leping 15.okt. 1939.a. kohalike sakslaste ümberasustamise kohta ja eriti selle lepingu lisaprotokoll 6.aprillist 1940.a. kui dokumendid, mis tõestavad Eesti fašistliku kodanluse kapituleerumist hitlerlaste nõudmiste ees.

3. Revolutsioonilised sündmused Eestis 1940.a. juunijulis. Hitlerlaste aenise "baltikumi poliitika" läbikukumine seoses nõukogude võimu taaskehtestamisega Eestis ja Eesti NSV astumisega NSVL koosseisu. Hitlerliku Saksamaa ettevalmistumine kallaletungiks NSVL-le. Päevakorda võetakse uuesti Eesti, Läti ja Leedu vägivaldne vallutamine, nüüd juba NSV Liidu vastu planeeritava sõja käigus.

4. Käsitletaval ajajärgul oli hitlerliku Saksamaa väli- poliitika põhieesmärgiks diplomaatlike vahenditega ette valmistada pinda anneksionistlike plaanide realiseerimiseks Ida-Euroopas. Baltikumi, sealhulgas Eestit vaadeldi kui kurikuulsa "Drang nach Osten" poliitika rakendamise tähtsat piirkonda, mis pidi kuuluma Suur-Saksamaa koosseisu. Muudatused, mis leidsid aset Saksamaa poliitilises suhtumises Balti riikidesse, omasid taktikalist iseloomu ja puudutasid ainult eesmärgi saavutamise meetodeid, mitte aga eesmärki ennast. Eesti kodanlik valitsus oli teadlik hitlerlaste tegelikest kavatsustest Baltikumia, kuid ei võtnud midagi ette maa päästmiseks, fašistliku orjuse hädaohu ärahoidmiseks. Isegi vastupidi, tegi kõik, et kergendada Saksa imperialia-

tide plaanide elluviimist. Vaid tänu sotsialistlikule revolutsioonile, Eesti astumisele NSVL koosseisu ja Nõukogude valitsuse järjekindlale julgeoleku kindlustamise poliitikale läks 1940.a. korda ära hoida eesti töörahva orjastamist hitlerliku Seksemaa poolt

EESTIMAA KOMMUNISTLIKU PARTEI STRATEE-
GIAS T JA TAKTIKAST 1940.AASTA REVOLUTSIOONIS

O. K u u l i

Tallinna Ped. Instituudi dotsent

1. Kogu kodanliku diktatuuri perioodil oli Eestimaa Kommunistliku Partei võitluse strateegiliseks eesmärgiks sotsialistlik revolutsioon, nõukogude võimu taaskestamine. Seda rõhutas jube EKP I kongress 1920.aastal ning sama deklareerisid ka kõik järgnevad kongressid ja konverentsid.

2. Kommunistliku Internatsionaali VII kongress näitas, et fašistliku valitsuse kukutamisele võib järgneda:

a) Proletariaadi ühlarinde või antifaašistliku rahvarinde valitsus. See valitsus võitleb küll fašismi väljajuurimise eest ja kehtestab laialdased demokraatlikud vabadused, kuid ei suuda kukutada eksploatatorite klassivõimu ega lõplikult kõrvaldada fašistliku kontrrevolutsiooni ohtu.

b) Proletariaadi diktatuuri kehtestamine.

Ühe või teise võimluse resliseerimine sõltub kõigepealt vastava maa proletaariaadi ning töötavate kihtide klassitesdlikkusest ja organiseeritusest. Esimesel juhul tuleb teel töörahva võimule läbida kaks strateegilist etappi (I - fašismi kukutamine, II - kodanluse võimu lõplik purustamine ja proletariaadi diktatuuri kehtestamine), teisel juhul langevad I ja II etapp kokku ja tegemist on ühtse sotsialistliku revolutsiooniga.

3. EKP 1940.aaste aprillikonverentsi püstitatud võitluseesmärk: "Meie sihiks on sarnane demokraatia, kus suurkanaluse majanduslik ja poliitiline võim on murtud ja kus kogu töötav rahvas, töölised, töötavad talupojad, käsitöölised, omast tööst elavad haritlased võivad vabalt otsustada, kuidas oma elu korraldada."

4. 1940.aasta revolutsiooni objektiivsete eelduste väljakujunemine. Pätsi režiimi suhtes seni opositsioonis olnud kodanlike rühmituste eemaldumine fašismivastsest võitlusleerist (1939.aasta lõpp - 1940.aasta algus). EKP organisatsiooniline olukord revolutsiooni eel: illegalsel parteiorganisatsiooni põhijõudude psigutus, sidemed töörahva hulkadega.

5. EKP taktiks põhijoon 1940.aastarevolutsioonis - kurs revolutsiooni rahulikule arengule. Ülddemokraatlike ja sotsialistlike ülesannete läbipõimimine. Kodanlike seaduste sätete ja institutsioonide kasutamine rahvavõimu huvides. EKP oli revolutsiooni jagamatu juht algusest peale.

6. EKP ja teiste Baltimaade kommunistlike parteide tak-

tika ühiseid jooni ja erinevusi 1940. aasta revolutsioonis (näiteks nõukogude võimu loosungi püstitamisel).

7. 1940. aasta revolutsioon Eestis, Lätis ja Leedus oli algusest peale sotsialistlik revolutsioon, mis lahendas mõeldamises ka ülddemokraatlikke ülesandeid. Strateegiline eesmärk ja klassijõudude peigutus jäi kogu revolutsiooni vältel samaks.

MÕNINGAID 1940. A. SOTSIALISTLIKU REVOLUTSIOONI PROBLEMAATIKAGA JA KÄSITLUSEGA SEOTUD KÜSIMUSI

E.-J. T r u u v ä l i

Riigi ja õiguse ajaloos kateeder

1. Eestis 1940. a. toimunud sotsialistlikku revolutsiooni tuleb käsitleda nii sisemiste kui ka välimiste konkreetsete objektiivsete ning subjektiivsete toimepõhjuste kompleksi keudu. Üksnes nii on võimalik mõista sotsiaal-majanduslike ümberkorreluste spetsiifikat, revolutsiooniliste jõudude psigutust ning proletarise riigivõimu teostamise meetodite ja vormide eripärra revolutsiooni algperioodil.

2. Kõige olulisemaks tunnuseks oli 1940. a. revolutsiooni kulgemise rahulik tee, mille garanteerisid ennekõike Eesti kodanluse välis- ja sisepoliitiline isoleeritus (välis- ja sisemiste objektiivsete tingimuste kompleks). Sotsialistliku riikluse loomise aspektist võttes oli

selle protsessi spetsiifika määravaks tunnuseks see, mil-
lises ulatuses ja millisel viisil kasutata sotsialistlik
riik ära kodanliku riigi paljusid institutsioone. Meie
arvates viimase lugemine nõukogude riikluse loomise prot-
sessis teisejärguliseks (s.t. kodanliku riigisprassi pu-
rustamise metefüüsilis-mehhanistlik mõistmine), üksnes
üldises freasis mainimist väärivaks tunnustamine, ilma
konkreetses ajaloolises materjalis analüüsita ongi üks olu-
lisemaid põhjusi, miks teatud probleemid (riigivõimu ning
J. Varese valitsuse klassiolemus juuni-juuli perioodil
jne.) püsivad diskuteeritavatena meie vabariigi mõninga-
te teadlaste sellealastes töödes. Ometigi moodustab ko-
danlike institutsioonide ärakasutamine sotsialistliku
riigisprassi loomise (järelkult ka kodanliku riigisprassi-
na purustamise) teise vormi.

3. V.I. Lenin oma probleemikäsitluses toob välja kolm
kodanliku riigisprassi ärakasutamise vormi, mis vastavad
klassivõitluse erinevatele etappidele ning nendest tule-
nevatele ülesannetele: a) kodanliku riigisprassi ärakasu-
tamine kodanluse enese vastu võitlemisel proletaarse revo-
lutsiooni ettevalmistamise käigus (sellena oleks mõelda-
matu näiteks parlamentlik ülemineku tee); b) kodanlike
institutsioonide ärakasutamine poliitilise võimu võtmisel
kodanluselt ning proletaarsprassi diktatuuri kehtestamisel

---

¹ Vt. V.I. Lenin, Teosed, 25.kd., lk.452, 355-459, 297-
340, 341-348; 26.kd., lk.39-47, 65-111; 24.kd., lk.48-
51, 144; 29.kd., lk.88 jne.

(näiteks proletariaadi diktatuuri valitsuste moodustamine Baltimaadea 1940.a. juunis); c) kodanliku riigiparaadi institutsioonide ärakasutamine proletarissdi diktatuuri tingimustes (näiteks Riigivolikogu ümbervalimised, kohalike omavalitsuste säilumine kuni 1941.a. alguseni jne.).

4. Nõukogude Venemaal oli uue riigiparaadi loomise üks põhilisi erisusi (ning eelis) hilisemates revolutsioonides toimunud analoogilise protsessiga võrreldes see, et seal eksisteeris uue riigiparaadi vorm nõukogude kujul juba enne revolutsiooni. Konkreetne ülesanne seisnes seega kõigi võimu- ja valitsemisfunktsioonide lõpliku ülemineku kindlustamises nõukogude kätte. Eestis 1940.a. selline valmis riigivorm puudus, mistõttu sotsialistliku riikluse struktuuri kujundamine toimus riigivõimu klassi-olemuse muutmise ksudu, s.o. ümberpöörduvalt analoogilise protsessis Nõukogude Venemaal. See on teiseks, revolutsiooni kulgemise rahulikust teest tulenevate põhjustega kausaalselt seotud spetsiifiliseks tunnuseks sotsialistliku riikluse loomise protsessis Eestis.

5. Eelmisega seondub ka proletariaadi diktatuuri teostamise mehhanismi mitteriiklike lülide loomise erisus, mida võib lugeda sotsialistliku riikluse loomise protsessi mõjutavaks kolmandaks spetsiifiliseks tunnuseks Eestis.

Arvestades kodanliku Eesti poliitilist režiimi, sai proletariaadi diktatuuri nende osade kujundamine muutuda reaalsuseks alles pärast võimu võtmist kodanluselt, s.o. pärast 21.juunit 1940. Konkreetselt väljendus see ülesanne

EKP poolt juunia-juulis püstitatud loomungis - "Organiseeruge!" On mõistetav, et ilma selleta poleka olnud võimalik nii kiiresti lai rahvahulki tõmmata riigivalitsemisele ega teostada selliseid põhjlikke sotsiaalseid ümberkorraldusi nagu suurtööstuse ja pankade natsionaliseerimine, maareform, kohalike omavalitsuste juhtiv kaadri asendamine jne.

6. 1940.a. sotsialistliku revolutsiooni esimese kuu sündmuste klassiiseloos tuleb eriti selgelt ilmsiks siis, kui me vaatleme neid sündmusi põhjuslikus seoses järgneva perioodiga, s.o. kuni 25.augustini 1940.a. Käsitlens juuni-juuli perioodi kui poliitilise võimu, s.o. riigivõimu eest peetava võitluse perioodi tähendab üldteoreetilisest aspektist võttes hilisemal perioodil klassivõitluse muutmist objektituks. Lenin on korduvalt rõhutanud, et poliitilise võitluse (klassivõitluse) objektiks on alati lõppastmes ikkagi riigivõim. toimugu see võitlus ükskõik millises vormis või taktikalise plaani alusel ning kas sisemise või välise vaenlase vastu. Järelikult on võitlus riigivõimu eest klasside võitluse absoluutne ülesanne, toimugu see siis kas riigivõimu võtmise, tema säilitamise või kindlustamise konkreetsetel eesmärkidel. Erinevatel etappidel muutuvad vaid selle võitluse vormid, järelikult ka meetodid ja vahendid, muutub taktikaline plaan. Sellest aspektist võttes on poliitilisel võitlusel juuni-juuli perioodil kahtlematult omad iseärasused, kuid riigivõimu eest peetava võitluse põhülesanne ja selle realiseerimise põ-

hivormid on käsitletavad kvalitatiivselt ühtsetens, s.t. kummalgi vssdeldaval perioodi polnud eesmärgid erinevad nagu väidavad mõned autorid, omistades esimesele perioodile võimu võtmise, teisele - võimu kindlustamise. Selle tõestuseks võib tuus, kui kasutada mõne autori lemmikargumentatsiooni, võrdluseks näiteks 21. juuni 1940.a. loosungeid pärast juunipöörde järgsete loosungitega. Esimesel juhul nõuti uue valitsuse moodustamist, teisel juhul, kui see oli mõningate autorite arvates põhiülesandeks, selliseid loosungeid ei olnud. Võimu võtmise kõige üldisemaks tunnuseks on uute kõrgemate riigivõimuorganite, eeskätt valitsuse moodustamine, nelle uue vormi andmise küsimus on aga juba puht vormi küsimus. Vastupidisel juhul tuleks 1936.a. konstitutsiooniga tehtud muudatusi riigiorganite struktuuris ka kvalifitseerida teisiti. 1940.a. juunijuuliperioodi poliitilise võitluse põhiülesannete vastandamise katse järgnevale perioodile ei ole originaalne, niisamuti kui selle käsitlemise sluseks olevad teoreetilised manipulatsioonid kui ka vastav argumentatsioon. Nimelt püüti kahekümnendatel aastatel analoogilist skeemi kohaldada ka Oktoobrirevolutsioonile, kusjuures see kontseptsioon oli mõnde ² seega isegi domineeriv.

7. Ülalmainitud skeemi tunnustamine tooks endaga paratamatult kaasa rea riigivõimulike põhimõistetete (seega

---

² В.И. Лесной. Социалистическая революция и государственный аппарат. Изд.-во МГУ 1968, стр.9.

ka nendega seotud teoreetiliste seisukohtade) olulise korrigeerimise. Sellest tulenevad niisugused väited nagu oleks 1940.a. revolutsioon Eestis võitnud "demokraatlikul teel", võim võetud "legaalsel teel" jne.

Kõnelemine revolutsiooni demokraatlikult või mitte-demokraatlikult teostamise vormist pole õige ei termini "demokraatia" filosoofilises ega juriidilises mõttes, kuna revolutsioon ise tähendab üht liiki demokraatia ja diktatuuri hävitamist ning teiat liiki demokraatia ja diktatuuri kehtestamist.³

Termini "legaalne" kasutamine võib tekitada ealiku arvamusena nagu võik revolutsioone juriidilises mõttes jaotada seaduslikeks ja ebaseaduslikeks. Mõningate autorite loogika koheselt (kui olla järjekindel) tuleks nähtavasti kõiki rahulikult toimunud revolutsioone lugeda seaduslikeks (nagu 1940.a. Baltikumis), relvastatud ülestõusu teel võitnud revolutsioonid tuleb aga ebaseaduslikeks (Oktoobrirevolutsioon) lugeda. On selge, et poliitilise võimu vallutamine ühe klassi poolt saab tugineda üksnes sotsiaalsele jõule, mitte aga kukutatud klassi õigusnormidele, s.t. juriidilisele jõule. Teiselt poolt: ühegi riigi seadusandlus ei näe ette valitseva klassi diktatuuri kukutamise seadusjärgseid võimalusi, s.t. ei fikseeri õigusnormides sotsiaalse revolutsiooni teostamise eeskirju ega reegleid, vaid vastupidi - kogu tema õigussüsteem

---

³ Vrdl. В.И. Ленин. Поли. собр. соч., т.37, стр.265.

on loodud selleks, et väenuliku klassi vastupanu ära hoida ja seda maha suruda.

**EK(b)P VALGAMAA ORGANISATSIiooni
TEGEVUSEST 1940-41. AASTAL**

M. L õ h m a s

NSV Liidu ajaloo kateeder

1. EKP oli 1940.a. sotsialistliku revolutsiooni ja järgneva sotsialistliku ülesehitustöö juhiks Eestis. Kohalikud parteiorganisatsioonid taastati kõikjal ja nad kasvasid kiiresti eesrindlike tööliste, haritlaste ja kehviktalupoegade esindajate arvel. Vanade kommunistide kõrval estus parteisse rohkesti 1940.aasta sotsialistlikust revolutsioonist osavõtjaid.

2. Suurt tähtsust omas EKP (EK(b)P) taasühinemine NLKP-ga (ÜK(b)P) 8.okt. 1940. See võimaldas Eesti NSV kommunistidel paremini tugineda NLKP rikkalikele sotsialismi ülesehitamise kogemustele. See oli hädavajalik proletariaadi diktatuuri teostamiseks, sest V.I. Lenini sõnade järgi: "Proletariaadi diktatuur on visa võitlus, verine ja veretu, vägivaldne ja rahulik, sõjaline ja majanduslik, pedagoogiline ja administratiivne, vana ühiskonna jõudude ja tredditsioonide vastu... Ilma rsudse ja võitluses karastatud parteits, kellel on kõige selle usaldus, mis antud klassis on ausat, ilma parteits, kes oskab tähele panna ja

mõjutada hulkade meeleolu, on võimatu edukalt eelliet võitlust pidada". (V.I. Lenin, Pahempoolne lastehisugus kommunismis. Juhi autoriteadist. T.1965, lk.144).

3. EK(b)P Valgamae organisatsioon tegutses suhteliselt rasketes tingimustes. Valgamae oli enne 1940.e. sotsialistlikku revolutsiooni kodanliku reaktsiooni ja "isemaaliitluse" kantsiks, kus tööstus oli nõrgelt arenanud ja järelikult ke proletariaat ei omanud küllaldest ühiskondlikku erikselu. Sellest hoolimata kesvasid parteiorganisatsiooni raad kiiresti ja peamiselt tööliakleesi ervel. 1941.e. jaanuaris oli 79 % EK(b)P Valgamae organisatsiooni liikmetest ja liikmekandidetidest töölisi.

4. Kommunistide avengardne ose suurenes pidevalt kõigis sotsialistliku ülesehitustöö lõikudes. Konkreetselt on sede näidetud a) majenduse ja kultuurielu sotsialistlikul ümberkorraldemisel, kapitalismi ning kodanluse piiramisel ja väljatõrjumisel; b) töörahvahulkade aktiivseal kaasatõmbemisel riigielu juhtimisest nõukogude helduapaasadi loomise, ametiühingute, komsomoli ja teiste massiorganisatsioonide kaudu; c) töötava rahva kommunistlikul kasvatomisel ja võitluses kodanliku leimupropaganda vastu.

5. Olulist tähtsust kogu vabariigi ja ke Valgamae parteiorganisatsiooni töö suunemisel omas EK(b)P IV kongress 5.-6.veebr. 1941, mis kriitiliselt analüüsis ja üldistas esimesi legaalse töö kogemusi juhtive parteina ning määras konkreetse tegevusprogrammi tulevikuks.

6. Selle programmi elluviimine jäi pooleli puhkenud

ti sisse riiklik sotsiaalkindlustus, tasuta tervishoid ja heridus. Veberiiigi majenduse sotsialistlik ümberkorreldemine peni eluse kultuuri ja tesduse kiirele arengule.

4. Esimese nõukogude eeste rehvejenduse ja kultuuri arengu tulemused on vastuolus emigrantlike sjslookirjutete ja poliitikute poolt levitatevete väljemõeldietege negu oleka nõukogude võimu taaskehstestsmisege keeses käinud majenduse ellekääk ja töötejete heeolu langus.

5. Sotsieliatliku ümberkorreldustöö edusammud soodus-tesid Eestimes Kommunistlikul Parteil mobiliseeride veberiiigi töötejeid nõukogude võimu kaiteele 1941.e. juunis puhkenud Suures Isemesesõjss.

EESTI NSV ELEKTRIFITSEERIMISE PEAMISTEST

ARENGUETAPPIDEST

(19.ssjandi lõpust 1965.aastani)

K. K a l e

ENSV TA Ajaloo Instituut

V.I. Lenin näägi elektrifitseerimises kaasaegse tehnika alust ja revolutsioonilist hüpet tootlike jõudude arengus. Sel alsl vsbriigis nõukogude võimu eestail eevutatud tulemuste hindsmiseks püüame esile töste ja iseloomustede elektrifitseerimisprotsessi pesmisi arenguetappe Eestie.

Elektrifitseerimise periodiseerimisel on lähtunud elektrienegia ülekaude arengust, kuivõrd elektrienegie

suureks eeliseks võrreldes teiste energialiikidega on võimalus seda üle ksnda kauges maa taha ja elektrifitseerimise areng viib lõppkokkuvõttes alati suurte energiasüsteemide tekkimiseni, mis haaravad terve riigi või kogu mitme riigi territooriume, võimaldades elektrijaamade kõige otstarbekamat paigutust ja kasutamist.

Elektrienergia tootmine ja tarbimine Eestis algas mõndunud sajandi lõpul suurtes tööstusettevõtetes. 20. sajandi kahel esimesel aastakümnel rajati esimesed linnavalitustele kuuluvad üldkasutatavad elektrijaamad. Seda elektrifitseerimise algperioodi iseloomustab pikemate ülekandevõrkude puudumine ja elektrienergia tarbimine sama asustatud punkti piires, kus see toodeti.

Elektrifitseerimise teiseks perioodiks Eestis võiks lugeda aastaid 1920-1940. Kapitulistliku süsteemi juhtivetest suurriikidest majanduslikult ja poliitiliselt sõltuvas kodanlikus Eestis olid rehviemenduse ja tehnilise progresse arenguperspektiivid kitsed. See vejutes ome pitseri ke elektrifitseerimise arengule. Elektrijsmade ja nende üksikegregeetide võimsus oli väike (suurimaks kujunee Tallinna elektrijaam võimsusega 19 200 kW) ja elektrienergia tootmine killustatud. Elektrijsmade koguvõimsus oli 1938.a. veid 77 363 kW. 20-ndate aastate algul arenes elektrienergia ülekande, 30-ndail aastail kujunesid Loode-, Kirde- ja Lõuna-Eestis isoleeritult töötavate suuremate elektrijaamade kõrgepingevõrgud, kuid ühtset energiasüsteemi ei tekkinud. Seisuga 1. jaan. 1939.a. oli kõrgepingevõrke

uldse 993 km ja madalpingevõrke 1520 km. Suuremad elekt-
rijaamad kuulusid peamiselt erakapitalile või linnade oma-
valitsustele, riigi osatähtsus elektrifitseerimisel oli
tagasihoidlik. 30-ndate aastate teisel poolel ilmnis siis-
ki tendents elektrifitseerimise riiklikule koordineerimi-
sele. Elektrifitseerimise tsase oli madalamaid Euroopas
(1940.a. oli elektrienergia kogutoodang 197 milj. kWh,
ühe elaniku kohta toodeti ca 180 kWh), põllumajanduses
kasutati elektrienergiat minimaalselt - 1940.a. umbes 1
milj. kWh.

1940.aasta sotsialistliku revolutsiooniga Eestis võit-
nud sotsialistlikud tootmissuhted avasid tee tootlike jõu-
dude hoogsaks arenemiseks. Esmakordselt tsentraliseeriti
elektrimejanduse juhtimine ja asuti sedas plssnipärsselt
arendama. Alustatud töö katkestas Suure Isamaasõja puhke-
mine ja Eesti NSV okupeerimine. Okupatsioonirežiim allu-
tas elektrienergia tootmise fašistliku sõjamajanduse huvi-
dele. Taganedes hävitasid okupandid ca 40 % vabariigi
elektrienergia tootmisvõimsusest.

Taastamisperioodi raskustele vastamata ületati IV
viisestaku lõpu (1950.aastaks) sõjaseelne elektrienergia
kogutoodangu tase 2,3 kordselt, tootmisvõimsusi tuli juur-
de 1/4 võrrs. Seega saavutati toodangu juurdekasv peami-
selt jaamade töö intensiivistamise arvel. Kui kodanlikus
Eestis oli rahvamajanduse madala arengutaseme tõttu elek-
tri jaamade võimsuse kasutamine probleemiks ja põhjustas
teravat konkurentsi, siis Nõukogude Eestis kujunes dismet-

rsslselt vastupidine olukord. Elektrienergia tootmisvõimsuste ja kogutoodangu kasv jäi maha rahvamajanduse nõudmiste kiirest kasvust.

Aastail 1941-1950 elektrienergia ülekande arenemises kardinaalseid muutusi ei toimunud. Seda ajavahemikku võib elektrifitseerimise arengus pidada sunnitud vsheestmeks, millest suurema osa moodustas fešistliku okupatsiooni poolt tekitatud tagesilangus ja selle likvideerimine.

Silmapaistvete arengufassiks vabariigi elektrifitseerimisel olid 50-ndad aastad. Lssti käiku Kohtle-Järve ja Ahtme elektrijaam võimsusega vastavalt 56 ja 72,5 tuhat kW. Perioodi iseloomustavad esmajoones sumred muutused lektrijaamade põhituumiku paiknemises, võimsuses ja tehnilises varustatuses, sealhulgas üksikagregstide võimsuse tunduvas kasv. Need muutused olid aluseks elektrienergia tootmise edasisele kontsentratsioonile (1951.a. andsid "Eesti Energia" jaamad elektrienergia kogutoodangust 62%, 1958.a. juba 79 %), tehnilis-majanduslike näitajate tunduval paranemisele, ühtse energiasüsteemi loomisele (1951) ja magistraalliinide ning jaotusvõrkude laialdesele väljarendamisele. Sel perioodil aasvutati toodangu mitmekordistamine (1950.a. toodeti vabariigis kokku 435,3 milj. kWh, 1958.a. 1159,2 milj. kWh elektrienergiat) võimaldes tunduvalt tõsta ühe leleneva tööstuse elektrifitseerimise taset ja esuda külede valgustamise kõrvel põllumajanduslike tööde elektrifitseerimisele.

Uue etapi algust vabariigi elektrifitseerimises tähis-

tab Leninliku Komsomoli nimelise Balti Soojuslektrijaama
1. agregaadid käikulaskmine 1959.aastal. Periood 1959-1965
kujunes elektrienergia tootmisel murranguliseks. Esiteks,
elektrienergia tootmine viidi veberiiigis kaasaja taseme-
le nii üksikagregaatide võimsuselt (Kohtle-Järve ja Ahtme
elektrijaamades oli see 12 000 - 25 000 kW, Balti elektri-
jaames 100 000 - 200 000 kW) kui ka kogu tootmisprotsessi
mehhaniseerimise ja automatiseerimise astmelt, mis võimal-
das tööviljakuse järsu tõusu (1950.a. oli "Eesti Energie"
jaamades 1000 kW võimsuse kohta tööstuslik-tootvst perso-
nali 25, 1965.a. vaid 2,5 inimest). Võtme selleks andis
nende teaduslik-tehniliste probleemide lahendamine, mis
tulenesid põlevkivi kui küttaaine erilistest omadustest.
Teiseks, Balti elektrijaama käikulaskmisega saavutatud
hüppeline elektrienergia toodangu tõus (1965.a. oli elek-
trienergia kogutoodang veberiiigis 7103,7 milj. kWh) la-
hendas esmakordselt täielikult veberiiigi elektrienergia
varustamise probleemi. Selle tulemusena muutus elektrili-
nide ehitamine eelnevate perioodidega võrreldes eriti in-
tensiivseks. Nende kogupikkus 1965.a. oli ligikaudu
40 000 km. Kolmandaks, elektrienergia toodangult ühe elan-
niku kohta jõudis Eesti NSV maailma esimeste riikide tase-
mele. (1965.a. toodeti ühe elaniku kohta 5548 kWh elektri-
energiat). Vabariik sai üleliiduliselt arvestatavaks elek-
trienergia tootjaks ja NSV Liidu Loodeosa ühendatud Ener-
giasüsteemi üheks tähtsamaks varustajaks. Elektrienergia
tarbimise juurdekasvu tempo lähenes Eesti NSV-s aastail

1959-1965 tunduvalt tööstuse kogutoodangu juurdekasvu tempole. Elektrienergia tarbimine suurenes 1329,5 milj. kWh-lt 1959.aastal 3025 milj. kWh-ni 1965.aastal. Eriti suurenes elektrienergia tarbimine vabariigi põllumajanduses - aastail 1959-1965 3,1 korda ja ulatus 1965.a. 176,7 milj. kWh-ni. Kõigi kolhooside ja sovhooside ühendamisega riikliku elektrivõrguga avanes võimalus järsult laiendada põllumajanduslike tööde elektrifitseerimist.

Eesti NSV elektrifitseerimise areng nõukogude võimu aastail on silmapaistvaks näiteks nõukogude rahvaste viljakast koostööst ja sotsialistliku majandussüsteemi võimsusest, teaduslik-tehnilise progressi edukast rakendamisest kommunismi materiaaltehnilise baasi loomiseks.

KULAKLUSE PIIRAMISEST, VÄLJATÖRJUMISEST JA LIKVIDEERIMISEST EESTI NSV-s

A. R u u s m a n n

ENSV TA Ajaloo Instituut

1. II Maailmasõja eelõhtul oli kulaklus enamikus kapitalistlikes maades kodanluse arvukaimaks kihiks. Selline oli olukord ka Eestis, kus kulakud ja teised külakodanluse rühmad ühes perekondadega moodustasid umbes 13 % maaelanikkonna üldarvust.

2. EK(b)P poliitika kulakluse suhtes tugines Marxi,

Engelsi ja Lenini õpetusele ning vanemate vennasvabariikide praktilistele kogemustele. Tulnud 1940.a. juunipöörde järel võimule, hakkas EK(b)P kulakluse vastu arendama piiramise ja väljatõrjumise poliitikat.

3. Algul domineeris piiramine. 1940.a. lõpupoolel läbiviidud maareform oli esimeseks suuremaks kulsklikke eksploateerimisvõimalusi piiravaks ning külas seni valitsevat sotsiaal-majanduslikku ebaõiglust hüvitavaks sammuks. Saksa okupantide sissetungimise järel nõukogude maareform tühistati. Sõjajärgne maareform piiras uuesti eksploateerimisvõimalused miinimumini, vähendades talude suurust ja tõmmates erasektorist välja niisuguseid masinaid ja ettevõtteid, mis võimaldasid eksploateerimist palgatööd kasutamata. Ka sõjajärgset maareformi püüdis kulaklus igati takistada või pehendada. Maareform jäigi kõige laiaulatuslikumaks kulaklusevastaseks ettevõtmiseks, hõlmates kulakute suurt enamust, aga ka keskmiktalu poegi.

4. 1947.a. keskpaigast peale surve kulakutele tugevnes ning varsti muutus domineerivaks väljatõrjumistendents. EK(b)P Keskkomitee ja ENSV Ministrite Nõukogu ühise määrusega 30.augustist 1947 seatakse siia ametlik kulakunimetus. Kulakuks tulid kuulutada talunikud, kes okupatsiooni ajal või hiljem olid oma majandeis või ettevõtteis süsteemiliselt kasutanud palgalist tööjõudu või olid süsteemiliselt saanud tulu oma veskeist, traktoreist, rehepeksugarnituuridest jne. Määruse järgi olid esimesteks otsustajateks valdade täitevkomiteed koos aktiiviga. Tehtud

otsuste kinnitamine kuulus maakondade täitevkomiteede ja ENSV Ministrite Nõukogu kompetentsi. Iga le kulakukskuulutatule teatati sellest ja tal oli õigus esitada vastulause nii maakonna täitevkomiteele kui Ministrite Nõukogule.

5. 1947.a. septembris ja oktoobris esitasid valdade täitevkomiteed materjalid ligi 5000 taluniku kulakukstunnistamise kohta. Enamus kulakukskuulutatuid esitas vastulause. Maakondade täitevkomiteed kinnitasid alul vaid 2460 otsust, kuna nii esitatud materjalidest kui kontrollkäikudest selgus, et kohapeal oli kulakute väljaselgitamisel tehtud väga palju tõsiseid vigu. Sageli oli nimekirjadesse võetud inimesi, kes ei olnud kulakud, välja aga jäetud selgelt kulaklike tunnustega majandeid. Mõningais valdades ei tunnustatud kedagi kulakuks, teistes jälle ulatus kulakukskuulutatute arv 10-15 %-ni talude üldarvust. Vead tulid sellest, et valdadele jäeti liiga vähe aega küsimuse põhjalikumaks kaalumiseks ja laialdasema aktiivi kaastöömamiseks. Edasi järgnes suur töö tehtud vigade parandamisel, kusjuures otsustavat osa etendasid maakondade täitevkomiteed ja ENSV Ministrite Nõukogu. 1948.a. keskpaigaks ulatus kulakukstunnistatute arv 2743-ni ja jäi sama suureks ka aasta lõpul. Nimekirjad aga polnud stabiilsed, sest ühest küljest kulakukskuulutatute arv tõusis seniste varjamiste paljastamisega, teisest küljest aga vähenes, sest osa kulakuid likvideeris oma majandid ja lahkus külast.

6. Kulakukstunnistatute arv 1949.a. märtsikuuks, ar-

veestades ka neid, kelle majandid olid selleka ajaks vaba-
tahtlikult või sunduslikult likvideeritud, ulatus tõenäo-
liselt 4-5 tuhandeni. Kuna vahetult enne sõda oli Eestis
umbes 20-22 tuh. kulakumajandit, võib tekkida küsimus -
kas polnud kulakute kindlaksmääramine aastail 1947-1948
liialt liberaalne. Sääraseid süüdistusi oli 1950.a. paiku
ka esitatud.

Ehkki kõiki tegelikke kulakurnajaid paljastada ja ar-
vele võtta nähtavasti ei õnnestunud, ei saa rääkida libe-
ralismist. Paljud väiksemad kulakud, kellel sõjajärgse
maareformi piirava tegevusega eksploateerimisvõimalused
kadusid, ei suutnud ka okupatsioonija kitsastes tingi-
mustes enam endisele tasapinnale jõuda. Palgatöö süste-
maatilise kasutamise neis majandis jäigi ära ning nende
väljajätmine kulakute nimekirjadest oli õige samm. Veel
tuleb arvestada, et paljud kulakud olid okupantide aktiiv-
seteks käsilasteks. Osa neist lahkus Eestist koos okupanti-
dega. Maareform võõrandas põgenenute majandid täies ula-
tuses. Teine osa jäi peigale. Nemed kanti okupantide ak-
tiivsete käsilaste nimekirjadesse ja nad langesid välja-
tõrjumispoliitika alla juba maareformi ajal (neile jäeti
vaid 5-7 ha maad ning mõni üksik loom, ülejäänud vara
võõrandati).

7. Kulakluse majanduslik selgroog murti kohustuslike
riiklike müüginormide ja põllumajandusmaksuga. 1947.a.
määretti kulakukstunnistatuile teiste talupoegadega võr-
reldes 2 korda kõrgem põllumajandusmaks. See oli aga alles

algus. 1948.a. suurendati kulakuil piima, teravilja, kartuli ja heina kohustuslikke müüginorme 50 % võrra ja neile määrati teistest talupoegadest suurem metsatöökohustus. Nagu 1947.aastalgi, tõusis ka 1948.aastal põllumajandusmaks kõigil majandel, kuid kulakute maksutõus oli selle juures eriti rõhuv. Enamikul kulakukstunnistatud taludest tuli maksta üle 20 tuh. rubl. Et maks oli 2 korda suurem kui eelmisel aastal, põllumajandussaadate turuhinnad aga pärast 1947.a. detsembris toimunud rahareformi üle poole madalamad, koormas põllumajandusmaks kulakuid 1948.a. ligi 5 korda enam kui 1947.a.

Ehkki muud maksud jäid stabiilseiks, viis põllumajandusmaksu järsk tõstmine asja niikaugemale, et kulakuil hakkas maksude ja maksete kogusumma ületama rahalisi sissetulekuid. N. Buzulukovi uurimuse kohaselt moodustasid maksud ja maksed 1947.a. 54,6 %, 1948.a. aga juba 149,2 % rahalistest sissetulekutest. See näitab veenvalt, et 1948.a. põllumajandusmaks ning kõrgendatud normid taotlesid juba otseselt ja kindlalt kulaklike majapidamiste likvidatsioonini. Likvideerumised hakkasidki üha laiemat ulatust võtma, kusjuures olulisel määral aitas sellele kaasa kategoorilisus maksu sissenõudmisel. Põllumajandusmaksu võlgnevuse pärast anti ajavahemikul 15.septembrist 31.detsembrini 1948 kohtusse 2652 kulakut. Võib väita, et 1949.a. esimeseks kvartaliks oli jõutud olukorrani, kus kulaklikud majandid olid enamasti ruineeritud, kus kulakut võis lugeda talumajandusest väljatõrjutuks.

8. Kulakute ja okupantide käaillaate täielik ekspro-
prieerimine ning väljasaatmine (koos perekondadega) toimus
1949.a. märtsikuu kolmandal dekaadil, mil massiline kol-
lektiviseerimine oli algamas (mõnes vallas juba alanudki).
Eksproprieerimine loomulikult ka hoogustas massilist kol-
hoosilikumist, näidates talurahvale kõige veenvamalt seda,
et kulak kui kollektiviseerimise aktiivne tõkestaja on
teelt pühitud ning temale kaasalauljad vaikima sunnitud.

9. Nagu kulaklus vanemateas vennasvabariikides kodusõ-
ja perioodil ja hiljem, nõnda ei leppinud ka eesti kulak-
lus kogu sotsialismile üleminekuperioodi vältel (1940 -
1950) sotsialistlike ümberkorraldustega, kuna need piira-
sid tema isandaseisundit. Eesti kulakluse kontosse jäid
julm terror nõukogude aktivistide suhtes okupatsiooni ajal,
banditsism sõjajärgseil aastail, sabotaaž ja nõukogude-
vaenulik propaganda. Kõik see ei lubanud EK(b)P-l hetkeks-
ki lõdvendada kulaklusevastase poliitika pealetungivust.

KESK-ERIHARIDUSLIKE ÕPPEASUTUSTE VÄLJA-
ARENDAMINE NÕUKOGUDE EESTIS

A. K e n n i k

ENSV TA Ajaloo Instituut

1940.aasta Sotsialistlik revolutsioon Eestis tõi põh-
jaliku pöörde eesti rahva ellu. Kõrvuti ümberkorralduste-
ga riigivalitsemises, põllumajanduses, tööstuses, pangen-

duaes jne. toimua pööre ka hariduselus. Kõrgemad-, kesk- ja kesktehnilised õppeasutused tehti kättesaadavaks kõigile soovijatele. Kesk- ja kutsekoolides kaotati õppemaks. Seati siasse stipendiumid töörahva hulgaat pärinevatele tehnikumide õpilastele ja üliõpilastele. Kavandati abinõud õpilaste arvu tõstmiseks kutsekoolides ja tehnikumides. 1940/41.õppeaastal oli Eesti NSV-s 17 kesk-eriõppeasutust, kus õppis 2114 noort. 1941/42. õppeaastaks nähti ette õpilaste arvu tõus tehnikumides 7230-ni ja mittetäielikes keskkutsekoolides 10 620-ni. Kavandatud plaanide ellurakendamist takistas aga Eesti NSV okupeerimine fašistlike vägede poolt.

Pärast Eesti NSV vabastamist saksa okupantidest 1944. a. tulid uuesti ellu kutsuda kesk-eriõppeasutused, alustades sellega õieti otsaat peale, kuna okupatsiooni kestel oli enamik neiat kas likvideeritud või teisetatübilisteks koolideks muudetud. 1944/45.õppeaastal rajati kesk-eriõppeasutuste võrk Eestis. Selleks reorganiseeriti tehnikumideks neile kõige lähemal seisvad kutsekoolid, samuti avati uusi õppeasutusi. Kokku alustas tegevust 40 kesk-eriõppeasutust.

1944/45.aastal tegevust alustanud koolid moodustasid kesk-eriõppeasutuste võrgu tema esialgsel kujul. Selle võrgu edasise kujunemise seisukohalt oli suur tähtsus vabariigi tööstuse, põllumajanduse ja kultuuriasutuste vajadusel erialase kaadri järele. Esimestel sõjajärgsetel aastatel tunti kaadri järele suurt puudust rahvamajanduse

kõigis harudes: vajati nii tehnikuid algkooliõpetajaid, meditsiinitöötajaid, juriste kui ka paljusid teisi spetsialiste. Eesti NSV industrialiseerimine, põllumajanduse kollektiviseerimine ja edusammud kultuurilises ülesehitustöös suurendasid nõudmist eriharidusega asjatundjate järele veelgi. See avaldas mõju kesk-eriõppeasutuste võrgu ja profiili kujundamisele. Nii 1940-ndatel kui ka 1950-ndatel aastatel toimus mitmeid reorganiseerimisi, mille järel paljud tehnikumid said täiesti uue profiili (Tartu Raudteetranspordi Tehnikum, Pärnu Turbatööstuse Tehnikum, Paide Kooperatiivkaubanduse Tehnikum, Valga Statistika-tehnikum jt.), paljudes avati uusi erialasid. Avati ka täiendavalt uusi tehnikume ja teisi kesk-erikoole (Tallinna Mäetehnikum, Tallinna Merekool, Vabariiklik Koreograafiline Kool, Viljandi ja Tartu pedagoogilised koolid, Rakvere, Viljandi ja Kohtla-Järve meditsiinilised keskkoolid jt.). Mitmed õppeasutused läbiviidud ümberkorralduste käigus aga likvideeriti (Viljandi Ümblustehnikum, Tallinna Juriidiline Kool, Vabariiklik Tallinna Kehakultuuri Tehnikum, Haapsalu, Rakvere ja Viljandi pedagoogilised koolid jt.).

Suurt tähelepanu pöörati õppijate arvu suurendamisele vabariigi kesk-eriõppeasutustes. Selleks suurendati eeskätt õpilaste vastuvõtukontingenti statsionaarsetes (päevastes) osakondades. Kuid 1950-ndatel aastatel ja 1960-ndate aastate algul pöörati suurt tähelepanu ka õhtuates osakondades ja kaugõppe teel õppijatele. Avati samuti kesk-

kooli baasil töötavaid lühendatud õppeajaga gruppe. Kõige selle tõttu on õpilaste arv meil kesk-eriõppeasutustes näidanud kasvutendentsi ja seda kuni 1960-ndate aastate keskpaigani. Kui näiteks 1945/46.õ.-a. alguses oli vabariigi kesk-eriõppeasutustes 9734 õppijat, siis 1961/62.õ.-a. 18 532. Maksimaalse ulatuse sai õppijate arv kesk-eriõppeasutustes 1965/66.õ.-a., ulatudea 27 590-ni. Järgnevatel aastatel seoses vastuvõtukontingentide vähenemisega õhtu- ja mittestatsionaarsetes osakondades õpilaste arv mõnevõrra vähenes ning ulatus 1968/69.õ.-a. 24 652-le.

Eesti NSV kesk-eriõppeasutustes valmistatakse spetsialiste ette nii tööstuse, ehituse ja transpordi kui ka ma- janduse, kaubanduse, meditsiini, muusika, kultuurhariduse, kunsti, pedagoogilistel ja põllumajanduslikel erialadel. Aastatel 1945-1968 andsid Eesti NSV kesk-eriõppeasutused rahvamajandusele 67 200 spetsialisti, kellest enamus asus tööle meie vabariiki.

Kokkuvõttes tuleb meie kesk-erihariduse väljaarendamine ja korraldus lugeda peasegu täiel määral Nõukogude perioodi saavutuseks. Läbikäidud teel oli esialgu paljugi keerulist ja ebaselget, oli palju raskusi ja otsinguid. Eriti kehtib see 1940-ndate aastate teise poole kohta, mil spetsialistide ettevalmistamine ei suutnud veel nõudmistega kaasa käia (näiteks hakati spetsialistide ettevalmistamisel liiga hilja arvestama kolhooside vajadusi, põhjendamatu oli mõnede erialade täielik likvideerimine meie kesk-eriõppeasutustes jne.). Kuid nagu näitavad viimastel aasta-

tel ettevõetud üritused (suurema tähelepanu pööramine tootmistöö ja õppetöö orgaanilisele seostamisele, liialduste likvideerimine kaug- ja õhtuse õpetuse arendamisel jne) arenevad need otsingud otstarbekamat ja õigemad teed mööda kui kunagi varem. See aga eeldab uut kvaliteeti ja uusi edusamme kesk-eriharidusega spetsialistide ettevalmistamisel Nõukogude Eestis.

**ТЕЗИСЫ ДОКЛАДОВ
НАУЧНОЙ КОНФЕРЕНЦИИ, ПОСВЯЩЕННОЙ**

30- ЛЕТИЮ РЕВОЛЮЦИИ 1940 г.

(21 - 22 мая 1970)

На эстонском языке

Тартуский государственный университет

СССР, г. Тарту, ул. Пилкооли, 18

Vastutav toimetaja K. Siilivaak

**TRÜ rotaprint 1970. Paljundamiseks antud 12. V 1970.
Trükihoognaid 2,25. Tingtrükihoognaid 2,09. Arveetus-
hoognaid 1,89. Trükiarv 200. Paber 30 x 42.1/4.**

MB 04103. Tell. nr. 331.

Hind 15 kop.